

Väitekiri eesti aardepärimusest

Mare Kalda doktoritöö *Rahvajutud peidetud varandustest: tegude saamine lugudeks* (2011) annab äärmiselt põneva ja mitmekülgse sissevaate eesti aardepärimusse – vaatluse alla tulevad teemaga seotud arhiivitekstid, eri ajastustest pärinevad meediakajastused, aardejuttude seosed kirjakultuuri, isikliku kogemuse ja maastikuga. Dissertatsiooni juhatab sisse mahukas teoreetiline ülevaade aardepärimuse põhijoontest, vaatluse alla tuleb näiteks varasem uurimislugu (lk 15–26), arhiivikontekst (lk 27–59), žanriküsimus (lk 60–93) ja tüpoloogia (lk 94–105, 131–141). Järgneb neli konkreetsematele teemadele keskenduvat artiklit: 16. sajandil elanud kingsepa aardeloo suhe kaasaegsete ja hilisemate kujutelmadega üleloomulikkusest (artikkel I, Kalda 2007); Kreutzwaldi muistendi *Vinguv jalaluu* (inter)tekstuaalne kontekst (artikkel II, Kalda 2008); meediateksti ja muistendi vahelised suhted 20. sajandi esimese poole ajakirjanduse näitel (artikkel III, Kalda 2003); ning muistendi suhe maastiku ja kohaidentiteediga jõeäärsete kogukondade näitel (artikkel IV, Kalda 2004). Kahe poole vahel võib tajuda kerget ebakõla: kui esimene on seadnud eesmärgiks piiritleda aardepärimust kui sellist, lähtudes sealjuures üsnagi traditsioonilistest folkloristlikest teooriatest ja märksõnadest, siis artiklid keskenduvad eelkõige uute allikmaterjalide ja teoreetiliste võimaluste kaasamisele. Samas ühendab neid pooli autori huvipunktide mitmekesisus ja avar lähenemine, mis paistab eriti silma, kui võrrelda käsitlust tervikuna näiteks uurimisloo peatükis tutvustatud varasemate käsitlustega. Nii sissejuhatavas osas kui ka artiklites on lisaks ainiti aardepärimusse puutuvale esil mitmeid teemasid, mis on kindlasti kõnekad ka laiemale folkloristikale (nt žanriteema, meedia ja pärimuse suhe, arhiivikontekst).

**

Kalda rõhutab, et tema lähtepunktiks on protsessuaalne vaade folkloorile. Kohe esimese peatüki algul tsiteerib ta Lauri Honko ideed folkloorist kui elava kultuuri orgaanilisest osast, mida “taasluuakse [---] üha uutes individuaalsete joontega esitustes” (Honko 1998: 57, op cit lk 10). Ent kui Honkol tähendas see rõhutus seljapööramist arhiivikesksele folkloristikale, siis Kalda esitab ka arhiivitekste vaadeldes küsimuse sellest, milline on olnud arhiivi (või natuke avaramalt arhiveerimise/üleskirjutamise) osa üldisemas aardepärimuse protsessis: kuidas (kelle vahelise suhtlemise tulemusel) satuvad tekstid arhiivi, kuidas neid seal uuritakse ja eksponeeritakse, kuidas suhestuvad arhiivi jõudnud tekstid arhiiviväliste tekstidega (aga ka reaalsuse ja maastikuga), ning millised sündmused/asjaolud motiveerivad arhiivi salvestatu taasaktualiseerumist (vt nt lk 27–28).

Et seesuguste protsesside keskmes on inimesed, tähendab keskendumine protsessile ka ühtlasi informandi (üksikisiku) tõelisusega arvestamist (vt lk 11): miks on neid lugusid jutustatud ja kirja pandud, loetud, kuulatud ja edastatud ning kuidas ja millistes kontekstides see on toimunud. Informandi tõelisuseni jõudmist raskendab (aga samas muudab ka huvitavamaks) see, et suurem osa allikaid, millele aardepärimuse uurija toetuda saab, omavad jälgi mitmete inimeste tõelisusest – arvesse tuleb võtta nii jutustaja kui ka kirjapanija (vt lk 39–59), pärimusekandja kui ka ajakirjandusliku (sensatsiooni)loo autori (vt artikkel III), tõsiuskliku kui ka ratsionaalse tõlgendaja vaatepunkte (vt I artikkel). Lisaks ka ajastulist, usundilist, institutsionaalset ja sotsiaalset konteksti, milles nad kõik toimetavad. Samuti seda, keda nad oma esitusega kõnetada soovivad ning millist meediumit ja žanri nad oma sõnumi edastuseks kasutavad.

**

Jõudmaks lähemale sellele, mis on motiveerinud erinevaid rahvaluulekogujaid pärimuse kirjapanekuga aardepärimusprotsessis osalema, on Kalda võtnud nõuks jaotada kogujad tekstualiseerimisviiside järgi rühmadesse. Eristamise aluseks on aardepärimustekstide osakaal, sisu ja arendatus saadetistes, samuti ka korrespondentide endi rõhuasetused lisatud kommentaarides (lk 41). Neid tunnuseid arvesse võttes eristuvad kuus rühma: oma loo jutustajad (lk 42–43), frontaalsed kogujad (lk 43–48), kohapärimusliku orientatsiooniga kogujad (lk 48–51), eneseteostuslikud kogujad (lk 51–54), mitmel alal ühiskondlikult aktiivsed kogujad (lk 54–56), ja õpilastest kogujad (lk 56–59). Humanitaarteaduslikele jaotustele omaselt pole tüüpide eristus täiesti välistav ning mõnedki kogujad võivad kuuluda mitmesse rühma – näiteks sarnaneb mõnede õpilaste tööstiil frontaalsete kogujatega (vt lk 56), samuti tugineb frontaalsete ja eneseteostuslike kogujate eristamine peamiselt kogutu mahule (vt lk 51).

Kuid mainitust hoolimata on tüpologia äärmiselt detailne ja mitmekülgne ning väärriks kindlasti rakendamist ka teistsuguste teemadega tegelevate arhiivuurijate poolt. Ma ei väida, et tüpologia oleks teistele valdkondadele üks-üheselt ülekantav, ent vähemalt inspiratsiooniallikana tasub sellega kindlasti tutvuda. Näiteks oletan ma, et kohapärimusliku orientatsiooniga kogujad võivad mõnes teises valdkonnas asendada hoopiski muu (usundilise, ajaloolise, muinasjutulise vms) orientatsiooni. Tegelikult tekitas ka aardepärimuse juures vaid ühe konkreetsema orientatsiooni väljatoomine natuke küsimusi. Näiteks tuleb frontaalsete kogujate tutvustusest välja, et aardepärimus ilmub saadetistes sageli ka ajalooliste või mütoloogiliste lugude kontekstis (vt lk 44–45), seega näib tõenäoline, et võiks olla ka kogujaid, kes juhitud vaid just neist valdkondadest. Üsnagi ebaolulise ääremärkusena pean ka nentima, et mul on raske nõustuda väitega, nagu puuduks rahvaluulekoguja Hans Anton Schultsi aardepärimuse kirjapanekutes enesekehtestuslik taotlus (vt lk 53–54) – vastupidi, aardepärimus (vähemalt sel kujul nagu see ilmub tema 1903. aasta kirjapanekutes) omab äärmiselt olulist kohta tema üldisemas tõe-retoorikas, mis käsitleb lugusid tööeks osutunud rahaaugujuttudest (s.o olukordadest, kus paigast, mille kohta on rahaaugujutt, tõepoolest midagi leitakse) kui tõendit sellest, et kõik, mida rahvas räägib, on tõsi (vt H II 67, 429/47).

**

Protsessuaalsuse esiletoomiseks on autor juhtumianalüüsidest vägagi veenvalt rakendanud ka intertekstuaalsuse teooriat. Sealjuures tulevad erinevates analüüsidest esile intertekstuaalsete seoste kirjeldamise erinevad võimalused folklooritekstide avamisel. Näiteks artiklis Torsten Gröni isikuloost on intertekstuaalsuse mõistet kasutatud ühelt poolt selleks, et analüüsida loo erinevate osiste kooskõllalisust vaatlusaluse ajastu uskumuskontekstiga – tuleb esile, et ehkki lugu kui selline jäi ühekordseks/individuaalseks tekstualiseeringuks, olid motiivid/uskumused, mida lugu väljendas, osaks kollektiivsest traditsioonist. Teisalt toob Kalda esile ka selle isikukogemuse intertekstuaalsed seosed hoopiski tänapäeval interneti vahendusel levivate isikulugudega (vt artikkel I).

Käsitluses Kreutzwaldi muistendist “Vinguv jalaluu” kasutab autor aga intertekstuaalsuse teooriat, analüüsivaks arhiivitekste, mis kannavad Kreutzwaldi muistendi mõjusid. Seega pole enam tegu intertekstuaalsusega motiivide ja uskumuste tasandil, vaid intertekstuaalse väljaga, mille keskmes on väga konkreetne tekstualiseering. Soovides neid kaht tekstidevaheliste suhete võimalust selgemalt eristada, rõhutab Kalda, et vaadeldav nähtus pole mitte intertekstuaalne vaid intratekstuaalne: “Käesolev uurimus keskendub intertekstuaalsuse kitsamale ja piiratumale ilmne misalale, intratekstuaalsusele, kuivõrd selgitab seoseid põhimõtteliselt sama teksti taastulekute vahel” (Kalda 2005: 102–03; artikkel II: 51). Ehkki selline mõistekasutus võimaldab tuua esile tekstuaalse välja tuginemist konkreetsele alustekstile, pole ma sellise vahetegemise mõttekuses päris veendunud. Lõppude lõpuks pole meil kunagi võimalik kindel olla selles, kui otsene/kaudne on suhe arhiiviteksti ja Kreutzwaldi tekstualiseeringu vahel, kõik arhiivi jõudnud kirjapanekud ei lähtu üksnes Kreutzwaldi tekstist, vaid suhestuvad igal üksikul juhul kirjapanija (ja potentsiaalsete eelnevate jutustajate, ettelugejate jt) tekstuaalse kogemusega – asjaolu, mida intertekstuaalsus võimaldab arvesse võtta, intratekstuaalsus aga pigem mitte. (Ning näib, et vajaduses tekstuaalse välja intratekstuaalsust esile tõsta pole päris kindel ka autor ise – väitekirja sissejuhatusse hõlmatud artikli kokkuvõttes kirjeldab ta vaadeldavat kui intertekstuaalsust, vt lk 15, 108, 112.)

Neid vägagi mõjusaid ja detailseid rakendusi lugedes on natuke ootamatu, et väitekirja sissejuhatuses oma teoreetilisi ja metodoloogilisi lähte kohti tutvustades autor intertekstuaalsuse mõistet ei kasuta, vaid nendib tagasihoidlikult, et “jätkab eesti rahvaluule analüüsi traditsioone võrdleva uurimise ning allikakriitika rakendamise alal” (lk 13). Nii palju kui mulle silma jäi, mainib ta intertekstuaalsust (lisaks artiklite sisukirjeldustele) vaid korra kokkuvõttes (lk 106), samas kui selle teooria suhestamine esiletõudud analüüsitradsioonidega oleks olnud üheks võimaluseks väitekirja esimest otsa artiklitega enam kokku siduda. Ka oleks olnud huvitav näha intertekstuaalsuse teooria suhestamist žanriteooria või rändmuistendisüžeede kohalikustumisega.

**

Üks informandi tõelisusega haakuv teema on aardepärimuse suhe maastikuga. Maastikulist aspekti võib päris kindlasti esile tõsta kui üht väitekirja dominantidest, teema on leidnud ühtviisi põhjalikku käsitlemist nii sissejuhatuses osas (seoses ko-

hapärimusliku orientatsiooniga kogujatega lk 48–51; seoses žanriaspektiga lk 65–73) kui ka artiklites (artiklis I on see pigem kõrvalteema, teistes aga üsnagi keskne).

Maastikuküsimuse üks osa on küsimus loo ja reaalsuse suhtest – viitab ju suur osa jutte ja teateid (arutlust aardeteatest kui žanrist vt lk 63–64) konkreetsetele kohtadele, kust aardeid on leitud või leida võib. Kalda kordab mitmel pool arheoloog Tõnno Jonuksi väidet, et leiulugude esmaseks ülesandeks on maastikus oluliste kohtade markeerimine, paiga algne tähendus võib olla olnud aga hoopiski muulaadne (vt lk 71, 89; vt Jonuks 2010: 69). Samuti ka Kent Rydeni ideed, et rahvusvahelise levikuga muistendisüžee kohalikustamisel mängib olulist rolli nii koha füüsiline, ajalooline kui ka emotsionaalne geograafia (lk 66, vt Ryden 1993: 83). Seega: folkloristi ülesandeks pole mitte kindlaks teha kas, kuhu ja mida tõepoolest maetud on, vaid küsida selle järele, mis on narratiivi kätketud paigas konkreetse inimese või pärimusrühma silmis nii erilist, et seda on vaja loo jutustamisega esile tõsta; mis on olnud ühes või teises paigas see miski, mis on aidanud aktualiseerida, kohalikustada rändmuistendite süžeid.

Teiseks maastiku teemaga haakuvaks märksõnaks on identiteet: kohalikustunud, kohaseostesse asetatud aardejutud on huvitavaks võimaluseks vaadelda eristust omade ja võõraste vahel. Nii viitab Kalda, et laialt levinud süžeede kohalikke variante uurides on huvitav teha tähelepanekuid ka selle kohta “kuidas on juttude teadjad ise kommenteerinud olukordi, kus selgub, et nende ainukordne lugu on juhtunud veel kusagil” (lk 66) ning näitlikustab seda ühe Bengt af Klintbergi informandi reaktsiooniga: “Ah lugu vanaisa kuldmyndist on siis nii kaugele rännanud” (af Klintberg 1990, op cit lk 66) Väga põnev on aga autori enda käsitus kahe Emajõe vastaskallatel asuva kindlusekohaga seotud pärimusest, mis näitab, et jõgi ei pruugigi alati toimida kogukondi eristavalt, vaid võib hoopiski luua eeldused paigaidentiteedi seisukohalt oluliste lugude kattumiseks. Sealjuures pole küsimus üksnes selles, et lood, mida teatakse seoses ajalooliselt sarnase funktsiooniga paikadega, on sarnased, vaid ka selles, et mõlemal kaldal on tuntud mõlema paigaga seotud lugusid. Kuna kahe kogukonna omavaheline läbikäimine oli ilmselt üsnagi tihe, tuleb esile, et kahest paigast enam on lugusid kogutud selle kohta, mis võeti hiljem kasutusele kõrtsina (ehk siis kohana, kuhu inimestel ikka asja on), samas uut funktsiooni mitte leidnud paik on ka arhiivitekstides tagasihoidlikumalt esindatud (artikkel IV).

Mõnevõrra teiselaadne omade ja võõraste eristamine on omane aga muistenditele tundmatutest varanduseotsijatest (vt nt lk 70, artikkel III: 116–121). Kalda märgib, et nende lugude puhul pole vaatamata laiale rahvusvahelisele levikule mõtet rääkida süžeede rändamisest, vaid pigem on sarnane “[t]õsieluline lähtesituatsioon” inspireerinud “sarnase narratiivi” (lk 70). Samas ei saa ilmselt panna kogu rõhku ka sarnasele tõsielusündmusele – pigem on tegu traditsioonilisest narratiivipagast pärinevate aardelugude kasutamise ebatavaliste (võõraste) inimeste mõistetamatute tegude selgitamiseks. On üsnagi põnev, et sellise narratiivi keskmesse võivad sattuda lisaks ehk tõepoolest kaevamas käinutele ja maamõõtjatele ka arheoloogid jm pärimuseuurijad, näiteks on ühe seesuguse loo oma raamatusse kaasanud Jaan Jung (vt nt lk 72, Jung 1898: 238–239)1.

**

See viimane näide, pärimuseuurija kahtlustamine aareteotsimises, on aga vägagi kõnekas ka ühe teise nurga alt: samavõrra kui jutud peidetud varandustest on osa

pärimusest, on need olnud ka osa rahvaluule olulisust rõhutavast metakeelest. Nii Hurt kui ka Eisen kasutasid oma aruannetes-üleskutsetes kujundit rahvaluulest kui *vanast kullast* ning rahvaluulekogujatest kui *kullakaevajatest* (vt nt lk 29, aga ka Valk 2004: 268–269), toetudes sealjuures ilmselt metafoorikompleksi kasutusele rahvusromantilises minevikukäsitluses üldisemalt (vt viiteid lk 29). See metafoorika peegeldub vägagi sageli vastu ka Hurda ja Eiseni rahvaluulekorrespondentide kirjadest ning võib olla üsnagi kindel, et metafoori kasutavad rahvaluulekogujad tõlgendasid kujundit mitte avaramal rahvusvahelisel taustal, vaid lähtusid oma kohalikest arusaamadest ja eeskujudest, kohalikust aardepärimusest. Seega võib metafoori rohujuuretasandi kajastustes näha omamoodi paralleeli rahvusvaheliste rändmuistendisüžeede kohalikustumisele.

Ning on väga kena näha, et erinevalt Jungist, kes enda varanduseotsijaks pidamisele selgelt eitava vastuse annab, on kõnealuse väitekirja autor varmalt valmis aardeotsijametafoori ka enda tegevusele laiendama, märkides, et “[u]urija(te) ülesanded on [--] arhiivi otsekuid peidetud aarded uuesti avastada” (lk 29). Sest lisaks teadusloolisele järjepidevusele, on selle kujundi omaksvõtt üks viise informanditasandiga suhestumiseks.

Katre Kikas

Kommentaar

¹ Seesuguse reaktsiooniga on üsnagi sarnane lugu, kus keeleteaduslikul eesmärgil vanu piibleid koguvat E. Ahrensit peeti Kuuenda ja Seitsmenda Moosese raamatu otsijaks – ka selles loos on mõistetamatu tegevuse selgitamiseks kasutatud traditsioonilist narratiivi (vt Eisen 1896).

Kirjandus

Eisen, Mattias Johann 1896. *Seitse Moosese raamatu : Katse kuuenda ja seitsmenda Moosese raamatu seletuseks*. Tallinn: K. Busch.

Honko, Lauri 1998. Folklooriprotsess. *Mäetagused* 6, lk 56–84.

Jung, Jaan 1898. *Muinasaja teadus eestlaste maalt II*. Kohalised muinasaja kirjeldused Liivimaalt, Pernu ja Viljandi maakonnast. Jurjev: A. Grenzsteini trükk.

Jonuks, Tõnno 2010. Kohapärimusest Lahemaal. *Uurimusi Lahemaa ajaloolistest maastikest. Teadusartiklid kultuuripärandist*. Koost. Ave Paulus. Tallinn: Huma, lk 63–76.

Kalda, Mare 2003. Jutud peidetud varandustest. Pärimus ja meedia. *Mäetagused* 20, lk 96–129.

Kalda, Mare 2004. Siinpool jõge – sealpool jõge. Mõne Emajõe-äärse koha loost. *Mäetagused* 27, lk 73–104.

Kalda, Mare 2005. Maastik vinguva jalaluuga. Ühest muistendist Friedrich Reinhold Kreutzwaldi muinasjuturaamatus. *Mäetagused* 28, lk 99–122.

Kalda, Mare 2007. Mõisakingsepa isikukogemuse lugu Rõngu kirikuraamatus ja muistendikogumikes. *Mäetagused* 35, lk 95–114.

Kalda, Mare 2008. Landscape with a whining shinbone: on a legend in the Estonian folk tale anthology by Friedrich Reinhold Kreutzwald. *Folklore. Electronic Journal of Folklore* 40, lk 45–72.

Klintberg, Bengt af 1990. Do Legends of Today and Yesterday Belong to the Same Genre? Rörich, Lutz & Wienker-Piepho, Sabine (toim). *Storytelling in Contemporary Societies*. Script Oralia 22. Tübingen, lk 113–123.

Valk, Ülo 2004. On the Discursive Foundations of Estonian Folkloristics: a Farmer's Field of Vision. Kõresaar, Ene & Leete, Art (toim). *Everyday Life and Cultural Patterns. International Festschrift for Elle Vunder*. Tartu: Tartu University Press, lk 265–272.

Väitekiri eesti mõistatuste sotsiokultuurilisest tähendusest

Piret Voolaid kaitses 30. juunil Tartu Ülikoolis väitekirja *Eesti mõistatused kui pärimusliik muutavas kultuurikontekstis*, mis keskendus eesti mõistatusliikide sotsiokultuurilisele tähendusele.

Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudesse talletatud mõistatusetekorpuse ettevalmistus- ja uurimistöo võeti ette 1990. aastatel. Piret Voolaid osales tekstivariantide kopeerimis- ja korraldustöös Arvo Krikmanni kureeritud parömioloogiaraühma liikmena, mis andis parima ettevalmistuse mahuka allikmaterjali tundmaõppimiseks ja tüpologiseerimiseks. Nii sai tema n.ö sellitööks mõistatuste alaliikide eritlemine. Kaitsitud magistrikraad (2005) on eeskujuandvaks asi-

töendiks selle kohta, et ka museoloogilise töö etapist kujuneb teadustöö.

Doktoriväitekirja sisupeatükid – aastatel 2006–2010 ilmunud artiklid – keskenduvad mõistatuste klassifitseerimisel ja elektrooniliste andmebaaside koostamisel esile tulnud žanriomaste tunnusjoonte vaatlusele nende sotsiokultuurilises tingituses. Autor on süüvinud paradigmuuutustesse rahvusvahelises kultuuri-uurimises. Sissejuhatuses jälgib ta uue lähenemisviisi valdavaks saamist rahvusvahelises folkloristikas 1970. aastatel ja sõnastab žanridünaamikaga arvestamise vajaduse kohta Dan Ben-Amose (1971: 6) hoiatuse, “et folkloori ei vaadeldaks ainult kui kultuuriprotsessi peegeldust [--], vaid seda ennast tuleb näha protsessina.” Autor tõdeb: “Mõistatused realiseeruvad kultuuris mitmekihiliselt: kui kultuuris mõni kiht muutub (nt elektri, infotehnoloogia kasutuseletulek), võib see kutsuda esile žanri sisulise ja/või vormilise teisenemise” (lk 24–25). Õeldu taustal tundub ennatlik autori võõristus 1990. aastatel Arvo Krikmanni poolt kasutusele võetud arhiiviainese kvantiteedist lähtuva mõistepaari tšenter ja perifeeria suhtes (vt lk 20 ja 42 jj ning I pt). Olen

arvamusel, et iseenesest on see metafoorne mõistepaar kohane, olles paindlikuna kehtiv nimelt folkloori muutumisprotsesside iseloomustamiseks, Mõistatused on hea näide selle kohta, kuidas žanriline tšenter võib taanduda perifeeriaks ja perifeeria osutada tšentriks; samasugused muutused leiavad aset ka teiste folklooriliikide puhul ja nii arhiivmaterjalis kui elavas kasutuses.

Folkloori tänapäevasuse mõiste kontekstis on ühe mõistatuste liigi nimetusteks “klassikalised mõistatused” ja “pärimõistatused” kohasemad, kui seda on “tava-mõistatused” või “traditsioonilised mõistatused”. Autor on targu viimatitoodu kasutamises loobunud. Arvan, et väike ekskurss kõikide teemassekuuluvate liigitermiin-te semantikasse poleks väitekirjas ülearune olnud.

Kuna autor on uurimuse teemaks valinud eesti mõistatused kui pärimusliigi muutuvas kultuurikontekstis, oleksin eeldanud, et sissejuhatuse teoreetiliste lähtealuste alajaotuseks paigutatud napp ülevaade klassikaliste mõistatuste ja mõistatamise sotsiaalsetest funktsioonidest (lk 26–30) oleks täisartikli mõõdus ja moodustaks iseseisva sisupeatüki. Vähemasti oleks teemapüstituse raames tulnud teemat ses osas piiritleda.

Väitekirja esimene peatükk keskendub kuue mõistatuste alaliigi tekstide žanritüpoloogiale, teise peatüki puhul on autori eesmärgiks alaliikide sisu ja tähenduse analüüs 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi algul 15 aastaga toimunud muutuste aspektist. Jälgitud on repertuaari kaldumist huumori valdkonda, kohandumisilminguid, reageerimist päevakajalistele poliitikasündmustele. Väitekirja pealkirjas formuleeritud eesmärgile – jälgida mõistatuste kultuurikonteksti selle muutumises, vastab see peatükk kõige otsemalt ja kõige üldistavamalt.

Kolmas peatükk zoofolkloorsetest aspektidest kolmes mõistatuste allžanris: keerd-küsimustes, liitsõnamängudes ja piltmõistatuses on mõneti üllatuslik asitõend loomametafoorika populaarsusest tänapäeva folklooris, seejuures mitte ainult Eestis. Selle põhjusi on kommunikatiivsuse aspektist ka esile toodud ja loomariigi esindajate statistiline pingerida kirja pandud. Analüüsitud on folkloorset väljendusviisi (nt liitsõnamängudes kodumaised, piltmõistatuses eksootilised, keerdküsimustes nii ühed kui teised loomad). Kui autori sõnutsi (lk 44 sissejuhatuse kokkuvõttes) avab ainese rahvusvahelises võimalusi edaspidisteks uuringuteks, siis siin terendaks loomaliikide osas väljavaateid koguni interdistsiplinaarseks koostööks. Pean siinkohal silmas loomaliikide endi erinevust, levikut, seost elatusaladega, usundilist tähendust eri kultuurides jmt.

Lühendmõistatused (ka lühendinaljad, lühendiparoodiad, IV pt) on tähtlühendite folkloorsed humoristlikku laadi tõlgendused. Rohkele laenulisusele eesti lühendmõistatuste seas annab seletuse asjaolu, et eesti keeles kasutatakse lühendeid vähem kui näiteks vene või inglise keeles. Kirjutises esile toodud tähelepanekud lühenditõlgenduste politiseerumisest, kasutuse tabulisusest nõukogude režiimi aegu, põimumised anekdootidega annavad tunnistust autori kompetentsusest nii keeleteaduse kui huumoriteooriate alal, mis on aidanud ilmekalt esile tuua selle allžanri eriti tugeva seose ühiskondlik-ideoloogilise kontekstiga.

Piltmõistatuste žanritunnuseid on Piret Voolaid tutvustanud mitmes artiklis. Loomade kujutamist tuleb ette tervelt kolmandikus eesti piltmõistatustest. Autor jõuab järeldusele, et “populaarseimad loomad näivad olevat need, kelle liigiomased välis-tunnused sobivad graafiliseks visualiseerimiseks” (lk 46). Küllap peab see järeldus

paika, ometi käib eesti kõige populaarsem, 710 variandiga arhiveeritud piltmõistatuse tüüp karu kohta, pildil tunnuseks ilmetud käpaotsad.

Otseselt piltmõistatustele keskenduvast artiklis (V pt) nimetab autor seda graafilist mõistatuste alaliiki piirizanriks või vahezanriks: tegemist on visuaalse ja narratiivse esituse sümbioosiga. Ilmneb mõningaid ühisjooni imemuinasjuttude ja naljanditega. Püüd leida A. Olriku sõnastatud kompositsioonireeglite kasutamist erilisi tulemusi ei anna, küll aga võib mõningatel juhtudel leida V. Proppi kirjeldatud funktsioonielementide skeemi osiseid. Selle uudse käsitluse kõige huvitavamaks osaks osutub lühike ekskurss koomilisuse tekkeprobleemidesse, mille aluseks on omavahel sobimatute koodide kokkupõrge (lk 426–427).

Väitekirja kuues peatükk jätkab ühe erijuhtumiga. Konstateerides, et üks ja sama süzeeskeem on registreeritud nii rahvusvahelises rahvajutukataloogis (ATU 1579 “Carrying a Wolf, Coat and a Cabbage across Stream”) kui ka eesti piltmõistatuste digitaalses andmebaasis, aktsepteerib uurija sellist kokkukuuluvust ning asub jutu/mõistatustüübi leviku iseärasusi jälgima.

Arvutiajastul leiab kahekordse žanrikuuluvusega tüüp koha nii õppevahendina kui ka rahvusvahelise spontaanse levikuga arvutimänguna. Kui mõne aastakümne eest oleks folkloristilt oodatud “Hundi, kitse ja kapsapea üle jõe viimise” loo ühest liigimäärangut (mõistatus, jutt või mäng?), siis praegusaja folklorist tohib, jälginud žanrilisi muutusi muutavas kultuurikontekstis, rahumeeli sedastada: “Sama folkloorne süžee on sulandunud uute kultuurikihistustega, uute vormidega ja omandanud lisafunktsioone” (lk 128).

Mall Hiimäe

Kirjandus

Ben-Amos, Dan 1971. Toward a Definition of Folklore in Context. *Journal of American Folklore* 84, lk 3–15.

Killukesi etnograafide ja folkloristide suurkohtumiselt

SIEFi kongress Lissabonis 17.–21. aprillini 2011

P103. *Uneasy places: shifting research boundaries and displacing selves.* Keerulised (probleemsed) paigad: uurimispiiride nihutamine ja teisale paigutatud “mina”.

P203. *Narrative space in a multicultural city.* Narratiivsed ruumid mitmekultuurilises linnas.

Probleemsete paikade paneeli eesmärk oli interdistsiplinaarselt arutleda selle üle, kuidas on omavahel seotud ühelt poolt sotsiaalne tegevus ja teiselt poolt selle kaudu kujunenud paigad. Lähtuti teoreetilisest seisukohast, et sotsiaalselt raamistatud

paigad ei ole kujunenud pelgalt inimeste vaba tahte tulemusena ega kõnele sugugi alati neutraalsest kokkukuuluvustundest. Pigem on otsustused kokkukuuluvuse üle vaieldavad. Tegemist on sotsiaalsetes kokkupuudetes pidevalt muutuva protsessiga, mida saab hinnata mitmest vaatepunktist korraga, ning hinnangud võivad viidata nii kokkukuulumisele, mida pole taotletud, kui ka soovile kokku kuuluda, mis pole teostunud. Konkreetselt piiritletud kohtade ja nendega seotud tegevuste uurimise kaudu (nt religioosset kuuluvusest lähtuvad toimingud, elu diasporaas, kuriteoga seotud alad, turismipaigad jms) taheti jõuda paikade kirjeldamiseni sotsiaalsete rühmade omavaheliste, aga ka nt võimu jms suhete kontekstis.

Paneeli kõik kümme ettekannet esindasid etnograafilist või kultuuriantropoloogilist uurimist. Meetoditest olid kõige sagedamini kõneks intervjuerimine, osalusvaatlus, etnograafiline kirjeldus jms. Esinejad olid enamasti pärit kas Brasiiliast või USA Massachusettsi osariigist, mistõttu vaatluskese paigutus Ameerikasse.

Ettekandeid võib jaotada nelja suuremasse teemarühma: **turism ja reisid, noortekultuur ja sotsiaalsed-sümboolsed piirid linnaruumis; suletud ruumid; migratsioon, rass ja identiteet**. Turismi või reisikirjelduste põhjal tehtud uurimustest tuli esile kohaloome konstrueeritus. Külalastava koha loob inimene enda jaoks linnaelu fragmentidest, st tänase keskklassi elu iseloomustavatest detailidest, neid ümber järjestades. 19. sajandi linnade reisikirjelduste tänapäevane tõlgendus viib aga uurija üldistusteni: linnakirjeldus ei sisalda mitte üksnes reisil nähtud ja kogetud pilte, vaid seda saab mõista kui struktuurset tervikut, milles sisalduvad nii kirjeldatava linna elemendid kui ka neile omistatud väärtused, mis omakorda sõltuvad nii kohalikest, rahvuslikest kui ka rahvusülestest kontekstidest. Kõneolev protsess asetub nt koloniaalsesse vms ajaloolisse konteksti.

Noortekultuuri käsitlevates ettekannetes tuli esile nii linna- kui ka suletud paikade teema. Eripärane oli aga see, et noortekultuuriga seotud sotsiaalsete ja sümboolsete piiride kujunemine viitab samaaegselt nii rühma ja tema “paiga” suletusele kui ka paratamatult avatusele, suhtlemisele üle piiri. Nt tutvustas **Otávio Raposo** Rio de Janeiro linnaosa Maré näitel, kuidas üldiselt illegaalse (uimastiäri jm) tegevuse tõttu suhteliselt suletud ala on samal ajal ühe noorterühmituse – tänavatantsu harrastajate – kaudu muutunud ka avatud alaks, kuna tänavatantsu harrastajad on loonud kontakte sama huviala esindajatega teistes piirkondades. **Ioana Florea**, tutvustades post-sotsialistlikku Bukaresti noorte rühmituste omavahelisi suhteid, näitas, et üks rühmapiiride markereid avalikus linnaruumis on muusika kuulamine, kuid seejuures arvestatakse kirjutamata reegleid, mis selles piirkonnas kehtivad. Kui tavaliselt aitab muusika kuulamine avalikes kohtades noortel toime tulla ümbritseva keskkonnaga, siis paradoksaalsel kombel ühe rühmituse valik kuulata mustlasmuusikast pärit ja üldiselt põlu all olevat “manelet” tekitab sotsiaalsete rühmade vahel pigem uusi pingeid.

Suletud ruume (vangla, illegaalsete tegevuste ala linnades) käsitlevates ettekannetes tuli esile inimese elukäigu seiskohalt ajutiste kohtade (kas ajaperioodi mõttes nagu vangla või tegevuse spetsiifika mõttes nagu uimastiäri) seostus naaberladega (sh nt vangla ja väljaspool vanglat).

Migratsiooni, rassi ja sellelt pinnalt loodava identiteedi teemalistes ettekannetes tuli esile sümboolsete rassiliste ja etniliste piiridega) kaasnev kategoriseerimise, ootuspäraselt kerkib siin piiridega koos esile ka naabruse teema. Nt **Graça Cordeiro**

analüüsis Bostoni portugali keelt kõneleva elanikkonna identiteeti: neid ühendab elukoht (Boston) ja keel (portugali), ent eristab ajalooline minevik (nad on pärit erinevatest maailmajagudest ja Bostonisse sattunud erinevatel asjaoludel, mistõttu vaadeldavad kogukonnad ise end keele kaudu ühtseks ei pea). Uurimisprojekti fookuses ongi küsimus, kuidas nüüd, uues keskkonnas elades, kujundatakse ühise keele kaudu uut identiteeti, s.t küsimuseks on sümboolsete piiride ümberpaigutamine uuest kontekstist lähtudes. **Isabel Rodrigues** näitas rassi ja etnilisuse kui selgelt piiritletud kategooriate problemaatilisust ja statistikates ilmnevat rassi politiseerimist. Ettekandes esitatud küsimused seostusid rahvaloendusandmete ja etnograafiliste vaatluste vahelise erinevustega: kuigi mõlemad küsivad, kuidas inimene end rassiliselt või etniliselt määratleb, on vastuste tõlgendusviisid erinevad. Antud näites oli fookuses rahvaloenduses kasutatud kategooria “mõni muu rass”: kuidas vastajad seda on tõlgendanud, mis tingimustel on nad just selle valiku teinud (nt portugallaste soov eristuda hispaanlastest – latiinodest). **Bethan Harries** esitas metodoloogilise küsimuse: kuidas uurida rassilisi piire kogukonna tasandil, kui see on avalikult mahavaikitav teema. Ilmneb, et avalikult vaikitavatest, ent siiski olemasolevatest rassilistest või etnilistest piiridest saab aimu rühmade omavahelise paiknemise kaudu, ehk teisisõnu – rassilisust saab uurida ruumi kaudu.

Kuigi eeldatav interdistsiplinaarsus selles paneelis esile ei tulnud, ja kuigi suurem osa ettekandeid olid pigem näiteanalüüsid kui teoreetilist arutelu pakkuvad üldistused, tuli siiski ilmsiks kohtade dünaamilisus, mille tingis nende kohtade loomises olulist rolli mängiv sotsiaalne praktika. Uurimistäited pärinesid valdkondadest, mis ei ole esmapilgul hoomatavad ja kättesaadavad, seostudes väikeste rühmade argipäevase omavahelise läbikäimisega, allkultuuride ja kohati ebaseadusliku maailmaga. Ükskõik, milliste tunnusoonte järgi piiritletakse rühm ja tema tegevuses loodud koht, on see alati seotud ka naabrusega, seda mõjutab suhtlemine teiste rühmade ja paikadega. Nii moodustus vaadeldud rühmade käsitlusest (mis suures osas olid vähemused, allkultuure viljelevad, ka seadusega vastuolus olevad rühmad – seega vähem prestiižsed kogukonnad) läbilõige ühiskonnas suhteliselt varjatud tasanditest. Kui rõhk oli aga ühiskonnas lubatud ja hinnatud kohaloomes (turism, reisimine), tulid esile kohast mõtlemisega seotud mudelid, mis võivad isegi domineerida reaalse koha enda üle.

Mitmekultuuriliste linnade narratiivsete ruumide paneeli eesmärgiks oli analüüsida migratsiooni ja globaliseerumise kohta tänapäeva linnakultuuris. Linnades ei pruugi erineva taustaga kultuurid (eriti, kui need on kujunenud migratsiooni tõttu) tegutseda sugugi alati samahäälselt, vaid erinevad elustiilid peavad toimima koostöös, aga kohati omavahel võisteldes. Väideti, et vähemusrühmade loodud kohtade (muuseumid, kirikud, mälestusmärgid, rahvusköögid ja kauplused vms) sümboolne roll on märkimisväärne nende kohtade praktilise funktsiooni kõrval. Küsimuseks oli, kuidas eelmainitud kohad on avatud ja mõistetavad “teisele”, sh turistidele; kas need, vähemuste loodud, ent avatusele pürgivad ruumid jäävad kõigele vaatamata vähemusrühmadega seotud kohtadeks või võivad need muutuda ka ühisruumiks?

Ettekanded lähtusid enamasti jutustuste vm tekstide või muuseumide ja mälestusmärkide etnograafilisest analüüsist. Vaadeldavad alad jäid peamiselt Ida- ja Lõuna-Euroopasse ja Iisraeli. Ettekanded näitasid kohaloomet rändava eluviisi vaatepunktist (nt vene “kohad” Helsingis, mis ilmutavad erilist püsivust ja mitmetasan-

dilisust, kuna neis avanevad nii tsaariaegsed kui ka nõukogude aja järgsed kihid; või siis vene ja nõukogude kultuuri kohalolek Iisraelis Haifas, mida loob Nõukogude Liidust väljarännanute kogukond. Mälestusmärkide vm ehituste rajamine võib taotleda ka vastupidist – “oma” ajaloo taastamist, nagu näitas seda **Goran Janevi** ettekanne Makedoonia pealinna Skopje näitel. Väidetavalt on kesklinna rajatud ligi poolsada mälestusmärki, mille kaudu sümboliseeritakse monokultuurilisust mitmekultuurilise tänapäeva asemel. Samal ajal esindab pikema ajalooperioodi vältel kujunenud Vana-Skopje linnaosa nii religioossete ehitiste kui ka lõhnade ja helide kaudu kultuurilist mitmekesisust.

Mitmekultuurilisuse erinevad avaldusvormid linnas osutavad, et kultuuride paljususega seotud protsessidesse on haaratud nii diasporaa kogukondade tegevus kui ka avalikkuse, sh võimuinstiitutsioonide suhtumine kultuurilisse reaalsusesse.

Tiiu Jaago

**P113. *Experiencing movement: subjectivity and structure in contemporary migration.*
Kogemused liikumisest: subjektiivsus ja struktuur kaasaegses migratsioonis.**

Tänapäevase migratsiooni subjektiivsetele ja struktuursetele aspektidele keskenduva paneeli eesmärgiks oli rõhutada migratsiooni inimlikku poolt vastukaaluks majanduslikele ja poliitilistele aspektidele, millest huvitub suur osa migratsiooniuurimisest. Etnograafiline lähenemine ja isikujutustustele keskendumine võivad olla abiks subjektiivsete, emotsionaalsete ja eksistentsiaalsete migratsiooni dimensioonide avastamisel. Teisalt oldi paneelis huvitatud ka teoreetilistest järeldustest, et detailid ei jääks ainult illustratiivseks, vaid järgneks käsitletava nähtuse sügavam mõistmine. Teoreetilisele poolele pöörati tähelepanu rõhutatult esimeses, **Knut Grawi** ettekandes, kus teemaks oli subjektiivsuse ja struktuuri vastastikused mõjud Aafrika-Euroopa migratsioonis. Ka paljud teised selle paneeli ettekanded keskendusid Aafrikast Lõuna-Euroopasse suunduvale migratsioonile, baseerudes tihti autorite enda välitöödel (mõnel juhul oli tegemist nõ multilokaalsete välitöödega – neid oli viidud läbi nii lähte- kui ka sihtkohariigis).

Ettekannetes korduvaid teemasid oli näiteks ebamäärane temporaalsus (teadmatus sellest, kaua tegelikult ühes kohas viibitakse ning mis edasi saab) ning kodu muutuvad tähendused inimeste silmis. Ka migratsiooni soospetsiifilisest iseärasusest tuli juttu mitmes ettekandes. **Francesco Bruno Bondanini** rääkis Põhja-Aafrikas, Melillas asuva laagri/keskuse näitel teekonnast Aafrikast Euroopasse. Tegemist on ametlikult ajutiseks viibimiseks mõeldud kohaga, aga tegelikult muutub see ajutine peatumiskoht siiski reeglina inimestele aastate pikkuseks “koduks”: nad viibivad seal kuuest kuust kuni viie aastani, oodates “piletit” Euroopasse. Ka tagasiränne ei kulge probleemideta. **Stephan Duennwaldi** ettekanne puudutas aafrika migrantide sunniviisilist naasmist “koju”, kus vastuvõtt võib olla jahe isegi pereliikmete poolt. Tagasitulijatelt (nagu ka emigrantidelt) oodatakse Malis raha ja edukust, eriti meestelt. Migratsioon pakub noortele meestele võimaluse saada kiiresti meheks. Heal juhul toob see kaasa mitte ainult kogemusi, vaid ka raha ning seega ka võimaluse osta hinnatud kaup ja pidada üleval mitut naist. Sellest vaatepunktist ei ole migratsioon

suunatud teise ühiskonna poole, vaid olulisem on õnnestunud tagasitulek. Tagasi-pöörduja silmis ei pruugi siiski enam olla tegemist sama(suguse) maaga, kui oli see, kust ta kunagi lahkus.

Väga huvitav ja kohati vastuolulisi mõtteid äratav oli **Kristin Kastneri** kehali-sust ja migratsiooni soolist aspekti rõhutatv ettekanne Nigeeria naistest Marokos ja Hispaanias. Kastner nimetas Gibraltari väina tänapäeva raudseks eesriideks, mille ületamine võib võtta aastaid. Tema materjali puhul võib rääkida naise kehast kui tähtsast ressursist migratsiooniprotsessis. Hispaanias endale juba koha kindlusta-nud naised “toetavad” uusi tulijaid (tüdrukuid), kes peavad pärast laenatud summa tagasimaksmiseks prostitutsiooniga raha teenima ning tõenäoliselt hakkavad ise tulevikus uustulnukaid “spondeerima”. Teisalt võib keha olla ressursiks ka nt rase-duse teesklemise kujul (padi riietuse all), et piiri ületamine läheks kergemalt. Rase-duse teesklemine aitab väidetavalt vältida ka vägistamise ohvriks langemist. Samas toovad rasedus ja sünnitamine Hispaanias kaasa paremad võimalused riiki jäämi-seks. Ka Bondini mainis oma ettekandes Põhja-Aafrika laagrist, et abiellumine ja lapsesaamine on naisele sealt kiiremini edasisaamise viis.

Michael Westrich uuris illegaalseid immigrante Euroopa Liidu lõunapiiril, kus poliitilised aktivistid pakkusid neile peavarju. Ettekandes toodi välja ka migrat-sioonikogemuste kehalisus – keha mälestuste kandjana. Oma keha ja selle “koode” oli proovitud ka sihilikult muuta: enda vigastamine, et teha võimatuks sõrmejälgede võtmine, oli jätnud arme. Teisteks ettekande märksõnadeks olid vastupanu, loovus ja subjektiivsus. Autor rõhutas immigrantide loovust igapäevaste raskustega toimetu-lekul ning proovis pääseda ligi ka nende kogemuste sensuaalsetele aspektidele. Kast-neri ja Westrichi ettekannete puhul olin väga inspireeritud viisist, kuidas uurimustes oli kasutatud visuaalset materjali. Kastner oli pakkunud informantidele võimalust poseerida pildistamiseks enda soovitud kohas ja enda valitud atribuutidega. Fotod saatis ta pärast kirjaga informantide soovitud aadressile (nt koju jäänud pereliikme-tele või sõpradele). Inimesed soovisid tihti lasta pildistada ennast nn euroopalike atribuutidega. Tegemist oli omamoodi unistuste tehasega, kus nad said lasta end fotografeerida sellisena, nagu nad soovisid ennast näidata kodustele. Tekkis küsi-mus, mida foto markeerib – kas ühte hetke migratsiooniteel (protsessi osa) või annab see märku faktist, et inimene on juba jõudnud kuskile (*I am done*). Inimesed said rääkida oma (unistuste)loo ka fotolavastuse abil. Westrich näitas oma ettekande ajal väga ilusaid filmimaterjale, mida ta kavatseb liita ka oma doktoritöösse. Osa klippi-dest oli Kastneriga sarnasel viisil tehtud koostöös tema informatidega. Näiteks võiks tuua ühe noormehe esitatud tantsu, kus oli ühendatud nii traditsioonilisi kui ka siht-kohas omandatud nüüdistantsu elemente. Ta oli ise palunud uurijat ennast filmida, soovides jagada seda klippi Facebookis oma sõpradele. Need lavastused on ülimalt huvitav analüüsi objekt – millena immigrantid soovivad ennast näha ja näidata. Mis juhtub, kui ootused, müüt Euroopast ja reaalsus seal kohtuvad? Neid projekte on teisalt huvitav analüüsida, pidades silmas uurija ja uuritava suhte dünaamikat: infor-mant on sel puhul ka initsiaatori rollis, ta on pildistamisel midagi rohkemalt kui objekt ning saab ka kasutada uurijat mingil määral oma eesmärgi saavutamiseks. Kasu kokkusaamisest on seega mõlemapoolne.

P206. *Be-longing: ethnographic explorations of self and place.* Kuulumine: iseenda ja paikade etnograafilisi avastusretki.

Üheks läbivaks teemaks teises paneelis oli kuulumise ja igatsemise kooseksisteerimine, millele vihjati ka paneeli nimes (*be-longing*). Olulisel kohal olid jutustused ja kohtade konstrueerimine sotsiaalse interaktsiooni käigus: kuidas mõjutavad inimesi ja nende suhet ümbrusesse erinevate paikadega seotud lood? Kuidas inimesed paigutavad ennast kuskile, sobitades kokku minevikumälestusi, olevikuga seotud tegevusi ja tulevikku projitseeritud igatsust? Puudutati ka mitte enam eksisteerivate, väljamõeldud ja virtuaalsete paikade rolli inimeste elus. Nagu eelmises paneelis, keskenduti ka selles peamiselt hiljutistele rändajatele, aga pigem Ida- kui Lõuna-Euroopas. Kesksiks tõusis küsimus kodu muutuvatest tähendustest, arutelu tagasimineku võimalikkuse üle. Millal muutuvad suhted vana koduga nii palju, et tagasipöördumine pole enam mõeldav? Kuidas säilitatakse kontakti vana kodumaaga, kui tagasimineku pole võimalik? Kontaktihoidmise vahendid ei ole alati tänapäevased: **Annikki Kaivola-Bregenhøj** viitas kodu nägemisele unes. Eelmise päeva paneelis oli juttu ka naisest, kes ronis kõrgele mäele selleks, et saada “ühendust” maailma teises otsas elava poja-ga. Kõik ettekanded põhinesid autorite etnograafilistel välitöödel või elulugudel. Mainimist väärt oleks ehk nõ teise generatsiooni somaallasi Soomes uurinud **Petri Hautaniemi** uurimus. Temal on samade, praegu 30ndates eluaastates olevate meestega kontakt 1990. aastate algusest – seega on tal olnud võimalus jälgida nende täiskasvanuks saamist diasporaas. Transnatsionaalset identiteeti ei ole alati positiivselt kogetud; väga tähtis selles kontekstis on, kas inimene on olnud sunnitud kolima või ta on läinud vabatahtlikult (siis räägitakse pigem mobiilsusest). Viimast esindasid **Martina Kleinerti** uuritud saksakeelsed pensionärid, kelle elustiiliks oli jahtlaevadega purjetamine Uus-Meremaa ümbruses. Uurimus pakub väga huvitava näite sellest, kuidas luuakse kodu ja paiksuse tunnet juhul kui inimene pidevalt liigub ühest kohast teise ilma eesmärgita kuskile püsivalt jääda (*settling in motion*).

Pihla Siim

Noorte hääled 2011

Kuues konverents “Noorte hääled” leidis Eesti Kultuurkapitali toel aset 27. aprillil Eesti Kirjandusmuuseumis ja 28. aprillil Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas.

Esimest konverentsipäeva alustas Katre Kikas Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnast ettekandega Jakob Hurda ja Matthias Johann Eiseni vastuolude kajastumisest rahvaluulekogujate kirjades. Näiteks avaldus osa suurmeeste omavalimisest vastuolust terminieelistustes (“vanavara” ja “rahvaluule”). Ettekandja tõdes, et enamikul juhtudel lähtub kogujate suhtumine Eiseni ja Hurda vastuolusse sellest, mida nad olid ajakirjandusest lugenud ning kohati on see mõjutanud ka edasisi kogumisplaane. Samas oli neidki kogujaid, kes jäid neutraalseks. Ettekandes tuli selgelt esile, kui võrd seotud oli rahvaluulekogumine ajakirjandusruumiga, mis toodi välja ka ettekandele järgnenud arutelul.

Jõuluvanale saadetud kirjasid vaatles Tartu Ülikooli kirjanduse ja rahvaluule bakalaureuseõppe tudeng Eleene Sammler. Ettekande aluseks oli üle 350 kirja, mis on viie viimase aasta jooksul saadetud Eesti eri paigust 2006. aastal avatud Jõgeva jõuluvana postkontoris ja talletatakse sealses arhiivis. Kirjad sisaldavad nii praktilisi kingisoove, üldisi soove ja unistusi, nt oodatakse jõuluimet, aga ka tervitusi ja joonistusi. Palju on jõuluvanale saadetud rühmakirju. Ettekandja osutas samuti, et kirjutamisviisi võib mõjutada teadmine, et kirjadele vastatakse.

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule külalisdoktorant Anastasiya Ilchanka tutvustas tänapäevast eksamitega seotud slaavi tudengipärimust. Ettekande keskmes oli kindla kujuta vaimu *Haljava* (ukrainapäraselt *Shara*) kutsumine keskööl ühiselamu või korteri aknast tema nime hüüdes jm kombestik. Samuti osutas ettekandja sarnasusele muudele rituaalide (õnnetoovad esemed) ja ennustamisega, sh vaimu väljakutsumine. Haljava pärimusega käivad kaasas ka jutud ja anekdoodid, üksteisega jagatakse muljeid vaimu kutsumisest ja eksami õnnestumisest.

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna külalisdoktorant Mayang-lambam Sadananda Singh kõneles *Wari Leeba*'st ehk jutuvestmise traditsioonist, mis on eksisteerinud Manipuris viimased paar sajandit. See on vormilt avalik esitus, kus jutustatakse pikemaid religioosseid lugusid, viimasel ajal eelistatakse jutustada lugusid Manipuri müüte ja muistendeid. Jutustamine on pedagoogiline vahend, aidates kuulajaid igapäeva praktilistes asjades, tões esineja, kes ka ise on jutustajana tegev. Tänapäeval on sellistel esinemistel sponsorid ning jutuvestmist reklaamitakse. Ühtlasi toetab *Wari Leeba* rahvuslikku liikumist.

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule doktorant Margaret Lyngdoh tutvustas tänavugi khaaside pärimust. Tema ettekanne käsitles jumalanna *Taroga* seostatud demonliku seestumuse juhtumeid. Taro vallutab igäihe, kes võlgneb tema omanikule raha või vara. Eksortsismist vabastamine on edukas ainult juhul, kui laen tagastatakse ja kui omanik tunnistab, et *Taro* kuulub talle. Juhul kui *Taro* ei kuulu kellelegi, peab ravitseja vaimu lahkuma sundima. Wahiajeri külas Jaintia mägedes tehtud välitöödel kogutu põhjal osutas ettekandja mitmetele seestumisjuhtumitele ja nende tagajärgedele – mahajäetud majad, kus usutakse kummitavat, *Tarost* vabanemiseks metsa viidud varandus tekitab probleeme selle leidjale ja ülesvõtjale jne.

India teemal jätkas Tartu Ülikooli usuteaduskonna magistrant Raivo Alla, kirjeldades *ramlila* festivali Ramnagaris Varanasi lähistel. *Rāmājana* eeposest pärit lugudele keskenduv religioosne keskkonnateater kestab 30–31 päeva ja lõpeb täiskuu ajal. Linn muutub festivali ajal dekoratsiooniks, jumalusi kehastavad noored braahmani kastist poisid ja pealtvaatajad liiguvad palveränduritena stseenist stseeni, ammutades nähtust ja kuuldust jumalikku essentsi.

Tallinna Ülikooli kultuuriuuringute doktorant ja ERA assistent Jaanika Hunt pidas ettekande surmakujunditest popkultuuris, osutades surmasümbolitele ja mälestuseks tehtud tätoveeringutele, virtuaalsetele surnuaedadele, surma käsitlevatele populaarsetele filmidele, elava surnu uskumusele eri kultuurides, samuti nt hauakividesse installeeritud videole lahkunust. Ettekandja tões, et surmakujundite kasutamine popkultuuris aitab ennast välja elada ja tegelda sekulariseerumisest võimendatud surmahirmuga.

Eesti Kunstiakadeemiat esindas esimesel päeval kunsti ja kultuuriantropoloogia magistrant Marika Alver, kes kõneles 2008. aasta kevadel Ugandas Kampalاس toimunud fototöötubadest, kus agulinoori õpetati pildistama ja anti neile sealjuures

erinevaid õppeülesandeid. Valitud fotodest koostati näitus “Eyes see”, mida on eksponeeritud mitmel näitusepindadel Ugandas, Itaalias ja Eestis. Sellised töötoad on muutunud väga populaarseks, kuid tõstatavad ka mitmesuguseid eetilisi küsimusi. Fotod võivad olla tegijate poolt nimelt lavastatud; tekib küsimus, kes keda kuidas näeb ning kas pildistaja taandub ikkagi uurimisobjektiks; näituseformaadid distantseerib vaataja tegelikust olukorrast, edastades kontekstist eemaldatud pilti; ka autoritel pole alati sõnaõigust, milliseid pilte näitusel kasutatakse. Ettekandja pakkus, et parimaks fotode esitusformaadiks võiksid olla fotograafilised esseed.

Elava vastukajaga ettekande arheoloogia ja regilaulu seostest pidas Tartu Ülikooli arheoloogia magistrant Pikne Kama. Regilaul võiks olla üks arheoloogilisi uurimisallikaid, samas on hämar taust, segunenud võtted ja elemendid ebakindl võrdlusmaterjal. Oletuslikult võiks regilauludest leida viiteid kivistmetele ja põletusmatustele, surnute äratamine võib viidata surnuluudega manipuleerimisele. Ettekandja pakkus välja oletuse, et olustikulised kirjeldused regilauludes on lauljate uuendused, vaimsed kujundid aga vanem kihistus.

Esimese päeva lõpetas ELTE (Budapest) Kirjanduse Doktorikooli Ungari ja võrdleva rahvaluule programmi doktorant Eda Pomozi surmakultuuri sektsiooni kokku võtva ettekandega Setu mõrsjakooletamismängust. Tekstinäiteid tuues osutas ettekandja mitmetele võimalikele tõlgendustele, mida kurblikult algav, kuid elluärkamisele ja ülestõusmisele viitav laulumäng endas kanda võiks. Et tegu ei ole ainult setudele omase laulumänguga, tõendavad märkmed mujalt Eestist ja mitmetest Euroopa maadest. On ka vaieldud, kas mõrsjakooletamismäng on keskaegse või varasema/hilisema päritoluga. Mängu taga on ettekandja tõdemuse kohaselt nii kristlik kui ka muistne maailmapilt, mis segunenuna osutab ühteaegu nii looduse taastärkamisele, pöördeliste hetkedele naiste elus kui kristlikule ülestõusmisele. Samuti viitas E. Pomozi mitmetele pärimusringidele, mida laulumäng on läbinud nii ettekandja enda elus kui ajas laiemalt, olles tänapäeval taas “ellu äratatud”.

Esimese päeva lõunapausi ajal esitleti kogumikku *Kuldkalake. Pro Folkloristica XVI* ning tänati autoreid, toimetust ja retsensente. Samuti tutvustas ERA juhataja Risto Järv *Pro Folkloristica* seeria kümne esimese kogumiku veebiversiooni. Esimese päeva õhtu lõpetas Tartu NEFA Rühma eestvõttel korraldatud konverentsipidu Raadil.

Noorte konverentsi teisel päeval tegeleti etnoloogiliste probleemidega. Tartu Ülikooli doktorant Katrin Alekand käsitles traditsiooniliste kehamuutmistehnikate uurimise problemaatikat, arutledes näiteks antud/loodud ja kohase/kohatu keha ning muude teemakohaste mõistete üle. Ettekande lõpus tõi ta sisse nimetatud tehnikate uuesti kasutusele võtmisega seotud probleemid, nagu mittesüvenemise traditsiooni tähendustesse, lähtumise visuaalsest muljest ja sellega kaasnevad probleemid.

Tartu Ülikooli tudeng Katre Koppel tutvustas ettekandes Vabastava Hingamise Algallika kogukonda nn uue vaimuse mõistete taustal, tutvustas rühma ühendavaid kategooriaid ja sümboleid (õpetus, kursuste süsteem, õpetaja, saadud kogemused, saadav vabaduse ja toetuse tunne, hingamise kui sümbolegevuse praktiseerimine).

Tartu Ülikooli magistrant Marje Ruisu tutvustas taimetoitluse kõige äärmuslikumat vormi toortaimetoitlust, eristades mh eetilistel ja tervislikel põhjustel sellise eluviisi valinuid. Mõlemat suunda saab M. Ruisu järgi käsitleda kvaasireligioosse liikumisena: toortaimetoitluse praktiseerijate puhul on täheldatavad teatud usku pöördumise elemendid, nende kogunemistel võib olla spirituaalne alatoon ja sellist toitu käsitletakse mingis mõttes maagilisena (tervendav, puhastav).

Tartu Ülikooli tudeng Ave Taavet uuris Peipsi-äärsete vanausuliste toitumiskommete seost rahvusliku, piirkondliku ja religioosse enesemääratlusega. Ettekandja leidis, et vanausuliste toidukultuur on pidevas arengus, selles kohtuvad eesti ja vene rahvusköök, linna- ja maapiirkonna eripärad (maa- ehk külatoite peeti kohalike hulgas paremateks) ning nende religioossed traditsioonid.

Tartu Ülikooli doktorant Ülle Tammemägi-Abuelnaga käsitles naiste poliitikas osalemise problemaatikat Egiptuses, põhinedes nii egiptuse meeste kui naistega tehtud intervjuudele. Selles riigis, nagu mitmetes teistes islamiriikides, sõltub naiste positsioon ühiskonnas riiklikest ja usulistest seadustest, eelkõige aga kohalikest, sageli domineeriva patriarhaalse kultuuri määratud reeglistikust. Seega on naiste vähene osalus poliitikas seotud nii ühiskonna survega kui ka naiste vähese usuga oma võimekusse sellel alal hakkama saada.

Tartu Ülikooli magistrant Kaarel Antons küsis, mida annaks sportlaste elulugude etnoloogiline uurimine traditsioonilisele spordiajaloo uurimissuunale juurde, eelkõige seoses nõukogude aja praeguse käsitlusviisiga. K. Antonsi sõnul võib tippспорт olla oma erinevate väljundite kaudu nii vastupanu pealesurutavale võimule kui ka abivahend koloniseeriva kultuuri eripärade ülevõtmisel. Seejuures on sportlane tavaliselt elulugu kirjutades püüdnud totalitaarset ühiskonda ja oma sportlaskarjääri lahutada, spordisaavutusi peeti poliitikavälisteks. Elulooline vaateviis aitab kaasa pluralistlikuma arusaama tekkimisele: pole olemas ühte ainukest tõe, vaid on mitmed paralleelsed võimalused. Sporti võib seega näha kui võimalust kohandada end nõukogude süsteemiga, sport legitimeerib nõukogudeaegse kogemuse.

Eesti Kunstiakadeemia magistrant Madis Tuuder käsitles venekeelse maa-asustuse teket Eestis pärast Teist maailmasõda, põhinedes Vaivara vallas aastakümnete jooksul toimunud demograafiliste protsesside sotsioloogilisel analüüsil. Kui suurem osa nõukogude ajal toimunud võõrahvastamist viidi läbi linnatüüpi asulates, siis teatud piirkondades, nagu Vaivara, ei jäänud puutumata ka maapiirkond. Seal on väliselt eestipärased külad muutunud aja jooksul valdavalt venekeelseks, mis noorele põlvkonnale võib omakorda tekitada arusaama, et tegemist on põlise vene(keelse) alaga.

Eeva Schneider ja Laura Lemberg Tallinna Ülikoolist uurisid, kuidas käsitlevad laulva revolutsiooni põlvkonna noored (sünniaastad 1987–1992) nõukogude aega, perioodi, millest neil endal isiklikud kogemused puuduvad. Ilmnes, et teadmised olid piiratumad, kui respondendid ise arvasid. Rohkem teati rääkida perioodi viimastest aastakümnetest, mida seostati helge lapsepõlve, aktiivse suhtluse, võrdsuse, aga samuti piiratud valikuvabaduse teemaga. Perioodi esimene pool seostus küsitlertel pigem hirmu- ja ängitundega. Enamus mälestusi pärines respondentidel nende kodudest, meedia mõju teadmise ja suhtumise kujundamisel peeti ebaoluliseks, koolist saadi teadmisi pigem perioodi esimese poole kohta. Uuritud põlvkonna väärtushinnangud nõukogude perioodi kohta avaldavad mõju ka järeltulevate põlvkondade maailmatajule, seega on tegemist seni vähe käsitletud, kuid olulise uurimisteemaga.

Ave Tupits
Marleen Nõmmela

Malta Out of the Box

Teine interdistsiplinaarne Saarte Dünaamika konverents toimus Malta pealinnas Vallettas 11.–15. maini. Ürituse peakorraldaja ja võrgustiku eestvedaja Adam Grydehøj Aberdeeni Ülikoolist võis tunda uhkust enam kui saja ettekandja üle, kes esindasid 39 riiki. Saabunute uurimistemaatika ulatus arheoloogiast folkloristika, ajaloo majandusteaduse, muusikauuringutest antropoloogiast. Konverentsi peaesinejateks kutsutud David Lowenthali, Godfrey Baldacchino ja Henry Glassie värvi- ja fotoküllased üldistused olid ühtaegu võimalus kuulda fantastilisi uurijaid oma kogemustest rääkimas. Konverents oli pühendatud hiljuti manalateele lahkunud malta folkloristi G. Mifsud-Chircopi mälestusele, kelle elu ja tegemisi sel puhul meenutati.

Loomulikult oli konverentsi üks kese seotud Malta kultuurielu, turismi ja majanduse tahkudega. Näiteks vaagis Isabelle Calleja Ragonesi (Malta Ülikool) maltalaste keeleoskuse taset ja prognoosis saareelanike keelekasutuse ohupunkte. Malta keele kõrval kehtib teise riigikeelena inglise keel. Ettekandja osutas, et väidetav perfektne ja võrdselt arenenud kakskeelsus on muutunud, sest ühes või mõlemas keeles kasutajatel süvatasand puudub. Ka piirab inglise keel malta keelt valdkondades, kus toimuvad kiired uuendused.

Konverentsi teine teemakese oli seotud turismistruktuuridega, mis tõi esile palju sarnast maailma eri paikades. Voon Chin Phua (Gettysburgi Kolledž, USA) ettekanne analüüsis erakapitaliga rajatud hiina traditsioonilist kultuuri tutvustava teemaparagi muutusi pikema perioodi vältel. Singapuri aastakümneid populaarne paik kaotas ameerikalike uuenduste ja piletihinna tõusuga huvilised. Turismi temaatika üks haar oli seotud konkreetsete saarte eripärase kultuuriga, sh konkreetsetele kohtadele UNESCO kaitseala staatuse taotlemisega. Just selle nurga alt valgustas Felicite Fairer-Wessels (Pretoria Ülikool, Lõuna Aafrika Vabariik) Lõuna-Aafrika Vabariigi lõunatipus asuva Robbeni väikesaare ajalugu. Robbeni saar on sajandeid olnud asumisele saatmise paik, tänaseks on saar oma vanglamiljööga turismitööstuse osa.

Mitmed ettekanded rääkisid poliitikast ja ajastuülestest probleemidest, sh identiteedi ja humaansuse väljendamise vormidest. Näiteks tutvustas tuntud ameerika-italia folkloori uurija Luisa Del Giudice (sõltumatu uurija, USA) vaeste toitlustamise programmi Los Angelese linnas nn sitsiilia püha Joosepi laudadelt, mis kaetakse joosepipäeva tähistamiseks.

Muljetavaldavate projektide ja nende tulemuste seast endus minu silmis kaks arheoloogiasektsiooni ettekannet. Marie-Yvane Daire (Rennes Ülikool, Prantsusmaa) tutvustas Groix' saare interdistsiplinaarset rahvusvahelist uurimisprojekti, kuhu on kaasatud arheoloogid, geoloogid ja kartograafid. Arheoloogiliste kaevamiste kõrval mõõdetakse GPSi abil vanade mälestusmärkide asukoht, luuakse saare ja ümbruskonna eri ajastute asustuse ja mälestusmärkide kaardikihid, võrreldakse geoloogia- andmestikku muude andmetega ning tehakse laboratoorseid uuringuid. 15 km² suurune Groix saar paikneb mandrist 11 km kaugusel. Tema tänane populatsioon on 2200 inimest, majandusviisidest on kalapüügi kõrval oluline osa turismil. Projekt vaatleb ja rekonstrueerib saare ajaloo pika perioodi jooksul: eelajaloolisest ajast rauaaja, rooma perioodi ja keskajani.

Saare esmaasustusest (500 000–300 000 e.m.a) on säilinud paleoliitilise kultuuri mälestusmärgid ja kiviesemed. Mesoliitikumi (8000–5000 e.m.a) iseloomustatakse kui kivitoodangu ajastut, sest säilinud on hulgaliselt väikeesemeid, neoliitikumi (5000–2000 e.m.a) ja pronksiaega (2000–800 e.m.a) märgistavad erinevad megaliidid, sh menhirid ja dolmenid. Väga ilmekalt eendusid uuendused keraamiliste nõude osas (neoliitikum, 3500–3200 e.m.a kaunistatud savinõud) ja arhitektuuris. Rauaajal (800–20 e.m.a) tõusis peamiseks majandusharuks soolatootmine. Vastavalt mereveest soola töötlemise paikadele kerkisid uued asulad, kuid ilmusid ka kindlustatud asulakohad. Rooma perioodil (20 e.m.a – 500 m.a.j) muutusid taas asulatüübid ja nende asukohad, tarbeesemetest prevaleerisid metall- ja luuesemed, ent tähtsaim ajastu uuendus oli Lacarna sadama rajamine. Keskajast (5–15 saj.) on Groix' saarel viikingite matusepaigad, sh viikingi paadimatused; muutub sõjavarustus, kuhu ilmuvad metalloosad. Tähtis uus joon on kloostrite rajamine, mis mõjutab kalastusmarsruute ja kala kasutamist toidusena.

Ettekandja demonstreeris kaartide vahendusel elupaikade evolutsiooni – neid tekitab ja need jäetakse maha vastavalt majandamisviisile. Muutuvad loodus ja loodusvarade kasutamine saare piiratud ressurside juures. Tootmine tähendas ühtlasi piiratud ressursidega kohanemist, nagu on ilmselged ka avatumad ja suletumad perioodid saare ajaloos, mille jooksul majandus- ja kultuurikontaktid mandriga on olnud olulisemad või tõrjutumad. Arheoloogial oli ettekande põhjal oluline panus saareelanike elurütmi tuvastamisel ja mõjutuste identifitseerimisel.

Lihavõttesaare, Pohnpei ja Society Islandi saarestiku rituaalipaikade ja sealsete mälestusmärkide võrdluse esitas Reidar Solsvik (Kon Tiki Muuseum, Norra). Seegi ettekanne demonstreeris arheoloogia edu kultuuripildi rekonstrueerimisel. Eriti Lihavõttesaar oma salapärase kujudega on olnud lõputute spekulatsioonide ajend üle sajandi. Reidar Solsvik tõi mh esile võimusuhted ja rituaalsed vajadused kui monumentide püstitamise olulised aspektid. Taas tulid jutuks saarte piiratud ressursid, mis määravad või koguni lõpetavad teatava kultuurinähtuse eksistentsi. Nii juhtus ka kahel kolmest vulkaanilisest saarest, kus esmaasustamisest aastail 700–1000 kulus mõnisada aastat kivimonumentide rajamiseni, mis langeb kokku metsaraie ajaga, asustuse kollaps saabus aastail 1550–1650. Lihavõttesaare monumendid moaid paiknevad spetsiaalsel platvormil, millel oli algselt templi funktsioon ja mis hiljem hakkas kuuluma matusekompleksi. Kokku umbkaudu tuhat 1–10 meetri kõrgust kuju, mõned neist poolviimistletud, valmisid vahemikus 1300–1650. Society Islandi samalaadsed templid koos suurte monoliitide ja väikeste kujudega on rajatud vahemikus 1300–1800. Erandlik on Pohnpei saar, kus templite jaoks on rajatud üle saja kunstliku saarekese, asustus algab 2000 e.m.a ning monumentide loomine lõppes 400 e.m.a. Nan Madol oli oluline usu- ja poliitiline keskus, kus kõrvuti arendati välja nii surmakultuuriga seotud kui ka pühitsemiseks vajalik arhitektuur.

R. Solsvik tõi esile, et suuremad muutused toimusid lühikese aja jooksul umbkaudu 400–600 aastaga. Austroneesia kultuuris oli staatuserhitektuur seotud esivanemate kultuse ja mälestamisega, mida väljendati monoliitide ja kivikujude vahendusel, mille lõi väikesearvuline asurkond. Mitmete asjaolude kokkulangemise tõttu amendusid suurepärase kultuuri loonud ühiskondade potentsiaal ja ressursid.

Sisuka ja mitmetahulise konverentsi iga ettekanne oli omaette filigraanne, tihti uudse tulemuse või ulatusliku kokkuvõtte esitus. Kindlasti ilmub enamik ettekannetest artiklitena, mis muudab nad laiemalt kättesaadavaks. Huvilistel tasub tutvuda juba enne konverentsi algust toimima hakanud saarte uurimise portaaliga, leidmaks informatsiooni järgmiste ürituste kohta, uudiseid saareelust kogu maailmas, lugemaks blogi või leidmaks teadusväljaandeid. Adam Grydehøj loodud keskkond asub aadressil <http://www.islanddynamics.org/index.html>

Eestit esindanud Mare Kõiva ja Andres Kuperjanovi käiku toetas Eesti Kultuurkapital ja ETF grant 8137.

Mare Kõiva

Kroonika

Akadeemilises Rahvaluule Seltsis

26. mail kell 16.15 algas Eesti Kirjandusmuuseumis Akadeemilise Rahvaluule Seltsi aastakoosolek.

Kavas oli Piret Voolaiu doktoriloeng “Eesti mõistatused muutuvus kultuurikontekstis”.

Esmakordselt kuulutati välja ARSi ja Eesti Kultuurkapitali eesti folkloristi aastapreemia 2010/2011 laureaati, kelleks sai Tiiu Jaago.

Seejärel esitleti juhatuse ja revisjonikomisjoni aruandeid ning valiti uus juhatus. ARSi uude juhatusse valiti Eda Kalmre, Maarja Aigro, Pihla Siim, Ell Vahtramäe ja Tiina Sepp. Revisjonikomisjoni kuuluvad nüüdsest Liilia Laaneman, Rein Saukas ja Mare Kalda. Esmakordselt valiti ka ARSi auliikmeid: Pille Kippar, Olli Kõiva, Ruth Mirov, Ülo Tedre, Kristi Salve.

Õhtu lõpetuseks esitleti kahte värsket raamatut: Mall Hiimäe *Pühad kivid Eesti maal* (kirjastus Tammerraamat koostöös Eesti Kirjandusmuuseumi Rahvaluule Arhiiviga, 2011) ning Mare Kõiva *Eesti loitsud* (väljaandja kirjastus Pegasus koostöös Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnaga, 2011).

7. juunil korraldatud ARSi seminar-retk viis Eesti Kultuurkapitali toel Peipsiveerde. Teemaks olid vanausuliste külad (nt Raja, Sääritsa) ning Kodavere kandi rahvapärismusega seotud huvi- ja vaatamisväärsused. Lisaks avanes erakordne võimalus külastada kahte vanausuliste koguduse palvemaja Rajal ja Kallastel.

Giidideks ja kõnelejateks olid retke jooksul Mall Hiimäe, Jekaterina Mark ja Vello Paatsi, osa võttis 46 inimest kirjandusmuuseumi eri osakondadest ja Tartu Ülikoolist.

Ave Tupits

Eesti Rahvaluule Arhiivis

27. ja 28. aprillil toimus ERMis ja Eesti Kirjandusmuuseumis kuues etnoloogide ja folkloristide ühiskonverents “Noorte hääled”. Esines paarkümmend noort Tartu Ülikoolist (sh TÜ (külalis)doktorandid Indiast, Egiptusest ja Valgevenest), Tallinna Ülikoolist, Eesti Kunstiakadeemiast ja Eesti Kirjandusmuuseumist.

27. aprillil esitleti konverentsi rahvaluulepäeva raames Kirjandusmuuseumi saalis artiklikogumikku *Pro Folkloristica XVI. Kuldkalake* (toimetajad Ave Tupits ja Kanni Labi), mis koosneb 2010. aasta “Noorte hääle” ettekannete põhjal kirjutatud kaheksast artiklist.

Konverentsi ja artiklikogumiku väljaandmist toetas Eesti Kultuurkapital, traditsioonilist piduõhtut Raadil korraldas NEFA Tartu Rühm.

Folkloristikaosakonna ja ERA initsiatiivil võttis Eesti Kirjandusmuuseum teist korda osa Kirjandusfestival Prima Vista (5.–7. mai) raamatümüügist.

Eesti Rahvaluule Arhiiv oli põhikorraldaja Muuseumiöö (14. mai) sisustamisel Eesti Kirjandusmuuseumis (projektijuht Maarja Aigro). Viie tunni vältel kestnud programmist võttis osa üle paarisaja inimese.

Ave Tupits

Kirjandusmuuseumi folkloristikaosakonnas

10.–17. aprillini töötas osakonnas külalисуurijana Sloveenia TA Etnoloogia Instituudi teadur toidukultuuri uurija Maja Godina Golija.

18.–20. maini võttis kirjandusmuuseum osakonna eestvõttel osa kirjastuste raamatümüügist Rahvusraamatukogus.

31. mail kaitses folkloristikaosakonna töötaja Kaisa Sammelselg etnoloogia alal magistritöö *Maasulised 21. sajandi alguse Eestis: analüüs läbi hiie problemaatika*. Juhendajad Art Leete ja Tõnno Jonuks, retsensent Ergo-Hart Västriik.

Teisipäevaseminarid

14. aprillil (erandina neljapäeval) esines Sloveenia TA Etnoloogia Instituudi teadur Maja Godina Golija: “The Potato in Slovenia: From Hatred to Glory”.

19. aprillil rääkis Eesti Rahva Muuseumi teadussekretär Agnes Aljas kaasaja argielu dokumenteerimisest ning viimaste aastate Eesti Rahva Muuseumi välitööde praktikatest ja vajadustest.

3. mail külastati seminari raames näitust “Kukruse kaunitar ja tema kaasaegsed: Eesti rikkalikem kalmistu muinas- ja keskaja piirilt” (<http://www.ajaloomuuseum.ut.ee/240766>). Väljapanekut tutvustas üks näituse koostajaid Tõnno Jonuks.

31. mail andsid Mari Sarv ja Kadri Tüür ülevaate konverentsist “Aligning National Approaches to Digital Preservation” Rahvusraamatukogus (<http://www.educopia.org/events/ANADP/program>).

Asta Niinemets

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas

4. mail korraldasid TÜ eesti ja võrdleva rahvaluule osakond ning TÜ etnoloogia osakond sümposiumi “Belief, Tradition, and Identity as Vernacular Practices: Current Issues in Ethnology and Folkloristics”. Esinesid Ülo Valk (Tartu; *Belief, Tradition, and Identity as Vernacular Practices. Introduction to the Symposium*), Lina Sokolovaite (Vilnius, Leedu; *Landscape Making Identity: the Model of Trakai in Lithuania*); Ergo-Hart Västriik (Tartu; *Festival of St. Elijah’s Friday in Ilyeshi Village*); Özlem Demren (Sivas, Türgi; *Traditional Wedding Rituals in the City of Sivas in Turkey*); Sadananda Singh (Imphal, India; *Manipuri Folk Epic Khamba Thoibi: Oral Transmission and Performance*); Margaret Lyngdoh (Tartu; *The Secret Name: Jhare Magic and the Khasis*); Svetlana Tsonkova (Budapest, Ungari; *New Identity for an Old Demon – Continuity and Specifics in Bulgarian Charms Tradition*); Çağdaş Demren (Sivas, Türgi; *Tattoo and Henna as Body Inscription In Anatolian Culture*); Katrin Alekand (Tartu, Eesti; *Henna – Tradition, Beliefs and Urban Legends*); Kirsi Hänninen (Jyväskylä, Soome; *“People Would Say I Am Mad”. Stigmatization of the Supernatural in Finnish First-Person Narratives*); Andrus Kask (Tartu; *Discourse Analytical Approach to the Relationship between the Researcher and the Research Context (Based on Fieldwork among the Northern Khanties)*); Tiina Sepp (Tartu; *Interview as an Act of Seduction (Based on Fieldwork on the Camino de Santiago)*).

Sümposiumi toetas Euroopa Liit Regionaalarengu Fondi kaudu (Kultuuriteooria tippkeskus).

5. mail pidasid osakonnas loenguid ülikooli väisavad Türgi ja Soome folkloristid. Esinesid Özlem Demren (Cumhuriyeti ülikool, Sivas, Türgi): *Circassians in Turkey and Interpretation of Circassian Dance as Performance in Turkish Cultural Context*; Kirsi Hänninen (Jyväskylä ülikool, Soome): *Encounters with the Unknown: Finnish Supernatural Narratives in the Early 21st Century* ja Çağdaş Demren (Cumhuriyeti ülikool, Sivas, Türgi): *Coffee House Culture and Masculinity in Turkey*.

Külalisloengute läbiviimist toetas Euroopa Liit Regionaalarengu Fondi kaudu (Kultuuriteooria tippkeskus).

19. mail kell 19 korraldas Nefa Tampere Maja keldrisaalis *VanaVaraVedaja* seitsmenda numbri *Lähme välja, endast välja: välitöödest refleksiivse pilguga* esitluse. Eri külalisena oli kohal ka *VanaVaraVedaja* sõsarväljaanne *AFEN*.

26. mail anti esmakordselt välja Eesti folkloristika aastapremia, selle pälvis Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna dotsent Tiiu Jaago, kelle teadustegevus on olnud erakordselt viljakas, mitmekülgne ning folkloristika piire avardav. Premia anti kätte Eesti Kirjandusmuuseumis toimunud Akadeemilise Rahvaluule Seltsi aastakoosolekul.

28. juunil kl 17–20 esitas Sadananda Singh (Manipur, India) Eesti Kirjandusmuuseumi saalis kommenteeritud katkendeid india eeposest *Mahābhārata*.

Rahvaluule alal kaitstud lõputööd ja väitekirjad

Doktoritööd

Mare Kalda (30.05.2011) *Rahvajutud peidetud varandustest: tegude saamine lugudeks*. Juhendaja TÜ raamatukogu vanemteadur Jürgen Beyer; oponentid Tiina Peil (Tallinna Ülikool) ja Irma-Riitta Järvinen (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura).

Piret Voolaid (30.06.2011) *Eesti mõistatused kui pärimusliik muutavas kultuurikontekstis* (Estonian riddles as a folklore genre in a changing cultural context) Juhendajad Arvo Krikmann ja Tiiu Jaago. Oponentid Mall Hiemäe (Eesti Kirjandusmuuseum) ja Sirkka Saarinen (Turun Yliopisto).

Bakalaureusetööd

Laura Mägi (1.07.2011) *Lapsetapu ja libahundi motiivid eesti õuduskirjanduses*. Juhendaja Siim Sorokin, oponent Merili Metsvahi.

Eleene Sammler (1.07.2011) *Eesti laste kirjad jõuluvanale: soovid traditsiooni keskmes*. Juhendaja Piret Voolaid, oponent Astrid Tuisk.

Meelike Tammemägi (1.07.2011) *Urvaste kohapärimus ja talunimed seletused kolme küla näitel*. Juhendaja Ergo-Hart Västriik, oponent Mari-Ann Rimmel.

Lilija Laaneman

NEWS IN BRIEF

Doctoral Thesis on Estonian Hidden Treasure Traditions

Kalda, Mare. *Rahvajutud peidetud varandustest: tegude saamine lugudeks*. [Hidden Treasures in Estonian Tale Traditions: From Deeds to Folk Legends.] Tartu: Tartu Ülikool 2011.

The PhD thesis defended by Mare Kalda on May 30 is reviewed by Katre Kikas.

Doctoral Thesis on the Sociocultural Meaning of Estonian Riddles

The assessment of Piret Voolaid's PhD thesis, *Estonian Riddles as a Folklore Genre in a Changing Cultural Context*, defended at the University of Tartu on June 30, is given by Mall Hiimäe.

Fragments from the Meeting of Ethnographers and Folklorists

Impressions of the 10th International SIEF Congress in Lisbon, April 17–21, are given by Tiiu Jaago and Pihla Siim.

Young Voices 2011

The 6th conference of young ethnologists and folklorists took place in the Estonian Literary Museum on April 27, and in the Estonian National Museum on April 28. An overview of the two-day conference "Young Voices", sponsored by the Estonian Cultural Endowment, is brought to the reader by Ave Tupits and Marleen Nõmmela.

Taking Malta out of the Box

Mare Kõiva writes about the 2nd Island Dynamics Conference, an international and interdisciplinary event that took place in Valletta, Malta, during May 11–15.

Calendar

A brief summary of the events and activities of Estonian folklorists from April 2011 to August 2011.